

A TÁJRENDEZÉS, KÖRNYEZET- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM FELADATAI TOLNA MEGYÉBEN*

MÓCSÉNYI MIHÁLY

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem, Budapest

A tájrendezésnek céltudatos tevékenységként az a célja, hogy az ökonómiai és az ökológiai törvényszerűségek figyelembevételével készülő településhálózat-, területfejlesztési és terület-, valamint körzetrendezési tervek alapján fejlődő tájegységekben a természeti, módosított és művi elemek olyan harmóniát, biológiai egyensúlyt eredményezzenek, amely növeli a termőképességet, kiküszöböli a környezetszennyezést és az emberi lét szempontjából fiziológiai, pszichológiai, esztétikai értelemben az adottaknál előnyösebb feltételeket biztosít.

A mezővédő erdősávok, a helyi klímát módosító erdők, a víztárolók fiziológiai hatásukkal termékenységet növelő adottságok, az utak mentén — korszerű elvek alapján — telepített növényanyag az optikai vezetés, a biztonság-érzet keltés révén pszichológiailag kondicionál, a települések, üdülőtérületek zöldfelületei, a parkok, kertek esztétikai hatásúak.

Az élelmiszerek mennyiségének növelésére kifejtett 7 ezer éves tevékenység során a földművelők egyrészt a termelékenység fokozására, másrészt újabb területek művelésbe vonására törekedtek. A termelőerők lassú fejlődésére való tekintettel a múltban többnyire csak területbővítésre volt mód. A termőterület-növelés meredek lejtők felszántásával, erdők irtásával, rétek kiszáritásával, mocsarak lecsapolásával, folyószabályzással, azaz a felszíni és a talajvíz szabályozó adottságok, az előnyös hatású klímateremtők megszüntetésével járt. Következésképpen a korábban jó földek termékenysége csökkent, az eleve előnytelenebb újaké pedig a nagyobb munkaerő ráfordítás ellenére is alacsony maradt. Ugyanakkor árvíz, erózió, szikesedés, sivatagodás lépett fel, süllyedt a talajvízszint, romlott a helyi klíma. A fokozatosan romló adottságokat századunkban tartós hatással javítani, meliorálni igyekeztek. A birtokviszonyok, a gazdasági, technikai helyzet más megoldást nem tett lehetővé. A termelési viszonyok gyökeres megváltozása, a nagyüzemek és a

*Előadás a Tolna megyei Akadémiai Kertészeti Napokon. Szekszárd, 1974. június 12.

korszerű termelési rendszerek kialakulása az utóbbi két évtizedben a termelő-erők olyan fejlődését eredményezte, amely a tíz évvel ezelőtt még hatékonynak hitt meliorációs eljárások zömét feleslegessé, gazdaságtalanná teszi.

Hazánk mezőgazdaságilag hasznosított területének 27%-a olyan szűkös adottságú agrártérség, ahol az egyszerű újratermelés sem biztosítható állami támogatás nélkül. Ezeket a területeket ki kell kapcsolni a termelésből és csak olyanokat szabad meliorálni, amelyeken az ilyen értelmű többletköltségekkel számolva, korszerű gépekkel és módszerekkel optimális termékmennyiséget gazdaságosan lehet produkálni. Az évezred végéig hazánk lakosságszáma nem fogja meghaladni a 12 milliót. Korszerű termelési módszerekkel annyi embert 2,5 millió hektár el tud látni élelemmel mégpedig úgy, hogy a termékek fele állati eredetű legyen. Feltételezve, hogy az ipari felhasználású és az exportot szolgáló növények termesztéséhez további 1,5 millió hektárnyi területre lesz szükség, úgy egy lakosra 3300 m² termőterület jut. Belgiumban egy lakosra jelenleg 2700, Hollandiában 3200 m² összterület, nálunk 6600 m² mezőgazdaságilag művelt és 9000 m² összterület jut.

A szántó-, kert-, gyümölcsös és szőlőterületünk jelenleg 5,5 millió hektár, a réteké, legelőké 1,3 millió hektár nagyságú. A mezőgazdaságilag hasznosított területből a kétezredik évig fokozatosan 2,8 millió hektárt kellene kikapcsolni, hogy az addigra 7—8%-ra csökkenő mező- és erdőgazdasági foglalkoztatottságú dolgozók élelmiszereinket gazdaságosan tudják megtermelni.

A „klasszikus” és időközben elavult meliorációs eljárások helyett árvíz, belvíz, erózió, szikesedés, sivatagosodás, előnytelen talajvízingadozás stb. ellen hatékonyan csak klímátényező hatású erdők, víztárolók láncolatával, a termékenységet növelő, kondicionáló zöldfelületi rendszerek létesítésével lehet védekezni. Ez a módszer nyújt lehetőséget az eddiginél tágabb értelmű természetvédelemre is, mert a természetet nem „legyőznünk”, hanem — lényegét az eddiginél jobban megismerve — hasznosítanunk kell, hogy rontásának, megerőszkolásának ösztönös vagy tudatos kísérleteivel ne csökkentjük a társadalom anyagi fejlődésének lehetőségeit.

Az autópályák, autópályák, vasútak és víziutak valamint a különböző rendeltetésű vezetékek és létesítményeik elhelyezése, tájba illesztése sajátos tájrendezési és mérnökbiológiai feladatokat jelent.

Az út közlekedési lehetőség, az utazás pedig az élet egyik legnagyobb öröme. Az út — mely nemcsak a közlekedés és szállítás lehetősége, hanem a turizmusé is — vezet el bennünket a tájhoz, a tájba.

Az utak utólagos tájba illesztése már csak védekező reakció, mikor a megépített út mentén mérnökbiológiai módszerekkel és növények telepítésével takargatják be a feltöltésekkel és bevágásokkal felsebzett eredeti terepfelszínt.

Így hát helyesebb lenne már a tervezés során, a különböző alternatívák mérlegelésénél, nemcsak az út hosszát, az átbocsájtó képességét és a földmunkákat figyelembe venni, hanem a környező tájat is.

A Földfelszín nagy felületeinek elkopárosítása, elsivatagosítása, többnyire abiotikus emberi tevékenység eredménye.

A természetes viszonyoknak legnagyobb mérvű — hátrányos irányú — befolyását adott területen a városépítés, különösen a kapitalista nagyvárosépítés eredményezte.

A jelentős százalékban beépített nagyváros helyi klímája — a kisméretű terek mikroklímája az emberi és növényi élet szempontjából mindig hátrányosabb, mint amilyen települési területének eredeti természetes klímája volt.

A nagyváros — a lakótáj — levegőjének páraéhsége, az előnytelen városi szélrendszer, a magasabb átlagos léghőmérséklet, a gyors csapadékfolyás, valamint az előnytelen be- és kisugárzás következtében az emberi életre, ill. az ember munkavégző képességére sok szempontból hátrányos, az üdülésre pedig ritkán alkalmas.

Hazánkban több új város, lakótelep épült és néhány régi város újjáépült, de mind a tervezés, mind a kivitelezés során részint a biológiai, klimatológiai tényezők nem kielégítő ismerete vagy elhanyagolása, továbbá a városszerkezeti zöldelemek mechanikus méretezése és plasztizálása, a zöldfelületek öntözéséhez szükséges vízzel való megfélemezés, az előnyös talajviszonyok biztosításának mellőzése, gyakran a zöldfelület-létesítés és -fenntartás elhanyagolása, ill. az ehhez szükséges összegek megfontolatlan „megtakarítása” olyan hátrányokat eredményezett és eredményez ma is, amelyek mellett az igen nagy anyagi erőfeszítések árán elvben előnyös beépítettséggel telepített városok sem biztosítják lakóiknak az optimális életkörülményeket.

Drezdában, 1972 őszén a Műszaki Egyetemen tartott nemzetközi konferencián olyan álláspont alakult ki, hogy a szocialista államokban a környezetvédelmi feladatokat nem szabad önálló témává szűkíteni, fontosságukat látszólag ily módon hangsúlyozni, illetve elterelni a figyelmet arról, hogy körültekintő tervezés, építés, rendezés esetén védelemre nincsen szükség. A kapitalista államokban az egyes termelők és a társadalom érdeke sok vonatkozásban nem azonos. A nagyobb haszon érdekében a környezetet szennyező gyártulajdonost különböző rendeletekkel, törvényekkel csak akkor lehet jobb belátásra bírni, ha a kártérítések, büntetések összege meghaladja a kárt okozó technológiával nyert hasznot. Mivel a rendelet, törvények hozásánál a termelőeszközök tulajdonosainak jelentős a szerepe, egyértelmű szankciók ritkán születnek. A magántulajdonon nyugvó társadalmi rend kereteiben pedig elképzelhetetlen, hogy preventív jellegű rendezési, fejlesztési koncepciók, intézkedések egyértelműen realizálhatók legyenek. Átfogóan összehangolt környezetrendezési, területfejlesztési tervek, törvények ezért a kapitalista államokban nem keletkeznek és ha az egyes szférákra, pl. a vízre, a levegőre vonatkoztatva mégis, úgy az eddigi gyakorlat alapján nem hatékonyak.

Az iparilag fejlett államokban ezért többnyire csak a környezetvédelmi

diszciplínákkal foglalkoznak, és mivel hazánkban gyakran alaposabb kritika nélkül válnak szinte divattá másutt kialakult elvek, módszerek, a környezetvédelemmel is ez a helyzet. Hazánkban a környezetszennyezés még nem olyan, mértékű, mint az iparilag fejlett államokban, ezért preventív intézkedésekkel, átfogó környezetrendezési, területfejlesztési koncepciók érvényesítésével a jövőre vonatkoztatva kisebb ráfordítással előnyösebb helyzetet teremthetnénk, mintha elhibázottan csak a védelem oldaláról közelítenénk meg a problémakört. A környezetvédelmet a rendezésnek, fejlesztésnek alárendelt, ezekbe beleértendő feladatként kell kezelni.

Tolna megye területe 360 877 hektár az ország területének 3,9%-a. Lakónépessége 252 ezer fő, ez 69,8 fő/km²-es népsűrűséget jelent. Városi lakosa 1973-ban 44 500 volt, a községekben 207 500-an laktak. Ez annyit jelent, hogy a lakosságnak valamivel több mint 17%-a él városban.

A szocialista szektor anyagi jellegű ágaiban 91 ezren dolgoznak. Ezeknek 40,3%-át az ipar és építőipar, a 41,6%-át a mezőgazdaság, 18,1%-át a szállítás és kereskedelem foglalkoztatja.

A megye lakónépessége 1960 óta 15 150 fővel, 5,67%-kal csökkent.

A mezőgazdaságilag hasznosított terület 276 505, az összes termőterület 315 526 hektár. Ezen belül az erdők területe mindössze 58 239 hektár, azaz az összterületnek 10,6%-a. Az ország erdőszültsége 16,3%-os, a viláé 28, Európáé 31%-os.

A megye északi része tájegységileg az Alföldhöz tartozó Mezőföldnek része, középfalvas, nagyhatáros településekkel, míg a déli rész a Dunántúli Dombvidékhez tartozó Somogy-Tolna-Baranya-i Domság területe, aprófalvas, kishatáros településekkel. Természetföldrajzilag, bár a Somogy-Baranya-i Domsághoz tartozik, külön kezelendő településszerkezetileg a Dombóvártól Simontornyaiig húzódó Kaposvölgye.

A megye településeinek száma 108, a városoké 2. A településhálózat történeti kialakulásában a természetföldrajzi viszonyok játszottak döntő szerepet, ezek hatottak a gazdasági fejlődésre általában is.

Az 1970-ben szerkesztett településhálózat-fejlesztési terv készítőinek a városhálózat nélküli, jellegzetesen közép- és aprófalvas adottságokra kellett építeniük. A tervezés célkitűzése az ipari munkahelyek hiánya miatti nagyarányú elvándorlás mérséklése és az életszínvonal emelése volt.

A megye településhálózatának megtervezése a szomszédos megyék, elsősorban a dél-dunántúli körzet fejlesztésével összhangban történt, így Dombóvár és Bonyhád középfokú vonzásközpontoknak Somogy és Baranya megye egyes településeire való áthatása is tervezési szempont volt.

A középfokú vonzásközpontokkal — a már említetteken kívül Tamási, Paks és Dunaföldvár — a településszerkezet 3 tengelyre fűződik, ezek Duna-földvár—Szekszárd—Bonyhád; Szekszárd—Hőgyész—Tamási, illetve Simontornya—Hőgyész—Dombóvár.

A településhálózat távlati szerkezete természetesen összefügg a termelési struktúra kialakításával (ipartelepítés) és a gazdaságos infrastruktúra biztosításával.

Tolna megye annak ellenére, hogy iparosodása az utóbbi időben igen lendületes volt, továbbra is mezőgazdasági jellegű terület. A természetű üzemekben az egyésgnyi területre és különösen a termékegységre vonatkoztatott élőmunka-felhasználás aránya igen magas. Viszonylag nagy az olyan területek hányada, amelyek a korábbi megfontolások alapján meliorálásra, talajvédelemre szorulnának. Vonatkozik ez különösen a Völgység területére. A termelés szempontjából szűkös adottságú agrártérségek felülete megközelíti az 50 ezer hektárt. (A szekszárdi körzetben 11 ezer, a dombovárban 8 ezer, a bonyhádi-ban 10 ezer, a tamásiban 16 ezer, a paksiban 4 ezer hektár.) Amennyiben ennek a felületnek kétharmadát fokozatosan erdősíteni, illetve ezen túlmenően a természetésre alkalmas területek 3%-át védősávósítani lehetne, úgy a fás anyagú klímatermesztők területe 41 ezer hektárral növekedne, és a jelenleg 38 ezer hektárnyi erdőterület 79 ezerre bővülne. Ez esetben a megye területének közel 22%-a erdősültté válna. A mezőgazdasági természetés szempontjából — makroklimatikus viszonyaink mellett — az a régió tekinthető a helyi klímaadottságok szempontjából előnyösnek, amelynek területét arányos eloszlásban 25%-nyi erdő borítja.

Az erdőfelület bővítése, a talaj és a légtér vízgazdálkodását lényegesen előnyösebbé változtatja.

A megye saját területi vízkészletei a mértékadó augusztusi időszak 80% előfordulási valószínűsége alapján 0,6 m³/s-ra becsülhetők. Térbeli eloszlásuk kedvezőtlen, és a már ma fennálló vízigények egy huszadrészének kielégítésére sem elegendők.

A felszíni vízkészletek idegen területről származó vízmennyiségeinek szállítói a Sió és a Duna.

A közelmúltban befejezett Sió árvízkapu és ennek kapcsolódó létesítményei lényegesen módosítottak az eddigi állapoton, de a pozitívumok főként a balatoni vízgazdálkodást érintőek.

A Sió mederből ez ideig hozzávetőlegesen 1,0 m³/s vízfelhasználással lehetett számolni, de mivel a használók túllépték a kívánatos szintet, a Balaton vízrendszer — közvetve — több esetben károsult.

A Duna vízkészletei látszólag igen bőségesek. Nemzetközi vízkészlet-megosztás hiányában, a már kiadott vízhasználatok, valamint a Dunabizottság ajánlásaiban a hajózáshoz megkívánt vízhozamok és a minőségi korlátokat eredményező szennyezés máris jelentékenyen szűkíti a Duna vízkészletével való gazdálkodást.

A hazai vízkészlet-megosztás 1985-ig 16,8 m³/s vízmennyiséget szán a megye számára. Ebben nem szerepel a Paksi Atomerőmű hűtővize, amelynek nagyobb része felmelegedve visszajut a Dunába. A víz hőmérsékletének emel-

kedése eutrofizálódáshoz fog vezetni, ennek következményei egyelőre nem mérhetők fel egyértelműen.

A jövőben a vízminőség védelmére igen nagy gondot kell fordítani. A fűzfői ipartelepek a Nádor-csatornán keresztül az egész Sió-völgyet fertőzik.

Jelentős a megye felszín alatti vízkészlete (10 m³/s), ennek felhasználása a 2,7 m³/s rétegvízkészleten kívül azonban nem tekinthető egyértelműen gazdaságosnak.

A megye jelentős területén károsan érvényesülnek a heves vízjárású kisvízfolyások. Átmeneti elöntések keletkeznek, káros a völgyfenéki magas talajvíz, amely a rétek, legelők fűállományának elsavanyodásához vezet.

A kisvízfolyások rendezésével, elsősorban tárolók rendszerével jelentősen javítani lehetne a dombvidékek vízháztartását.

A tárolók vize részint közvetlenül, részint közvetve hasznosulna. A vízfelületek azon túlmenően, hogy klímaternyezőkként igen értékesek az üdülés szempontjából is fontos szerepűek. A megye területén meglévő 8 tároló 3 millió m³ víz befogadására alkalmas. A koppányszántói és a varsádi tározó további 2 millió m³ vízzel növeli a tartalékokat. A helyi víztárolás lehetőségei ezzel azonban nem tekinthetők kimerítettnek, a potenciális adottságok még távolról sem hasznosítottak. A Duna holtágainak megfelelő kiépítése, műtárgyakkal való ellátása, tározókként való felhasználása a jövő feladataihoz tartozik.

A természetközvetett fejlesztését szolgáló javaslatok realizálásával az üdülés feltételei is bővülnének.

A megye településhálózat-fejlesztési terve a hétvégi üdülés céljára a Dunapart kivételével úgyszólván minden nagyobb település lakói számára megyén kívüli területeket javasol. Előnyös lenne ha átfogó tájrendezési terv alapján ezeket az igényeket a településekhez közelesően lehetne kielégíteni, számolva azzal, hogy az évi szabadságot a jövőben sokan nagyobb távolságra levő üdülőhelyeken fogják eltölteni.

A megye települései a napi és részint a hétvégi pihenés feltételeit egyelőre nem tudják biztosítani. Az erre alkalmas zöldfelületek csak kivételes esetben állnak rendelkezésre, az adottak felszereltsége, színvonala ritkán kielégítő. A szakmai, foglalkoztatottsági struktúra átalakulása, a jelenleg földműveléssel foglalkozók jelentős hányadának más munkaterületekre való áramlása, a „kétlakiság” folyamatos megszűnése belátható időn belül egészen új igényeket fog támasztani. Ezek kielégítésére, különösen a zöldfelületek tervezéséhez, megfelelő zöldfelület-politika kialakításához jól képzett szakemberekre lesz szükség.

A megyének a Dunapataj—Szelidi tó környék kivételével úgyszólván nincsen olyan területe, amely üdülés céljára nagyobb távolságról turistákat vonzana. Gemenc szerepe ilyen értelemben nagyon sajátos, mert valójában

olyan zárt terület, amely az igényes vadászokon kívül más látogatókat egyrészt nem vonz, másrészt egyoldalú alakíttottsága révén nem is teszi lehetővé, hogy tömegesen látogassák.

Szekszárd híres borvidékként, a Sárköz népművészeti értékeivel, ha vonzana is üdülőket, azok elhelyezése nehézségekbe ütközne, mert Szekszárd szállodában, turistaszálláson 300-nál több vendéget nem tud ellátni. A Fadd—Dombori Dunapart kedvelté kezd válni, mert cca. 250 magánüdülő mellett 33 vállalati egységben is sokan pihenést, felüdülést találnak.

Természetföldrajzi hátránya a megyének, hogy hévízfeltárás szempontjából adottságai előnytelenek, mert a 300—600 m mélységű pannon homokból 40 C°-nál melegebb vizet nem lehet nyerni. A Völgyesség nagyobb hányadán, ahol, mint Mórágyn és környékén, a gránit-masszívum a felszínen jelentkezik, az előnytelen geotermikus gradiens hévízfeltárást egyáltalán nem tesz lehetővé. A Völgyesség aprófalvas területe ennek ellenére, regionális vagy akár országos jelentőségű üdülőterületté válhatna, ha a völgyekben vízisportra, fürdésre is alkalmas tárolórendszerek létesülnének.

Természetvédelmi szempontból a közeli évekre jelentős a megyére vonatkozó program. Ez a megye 1974. évi január 9-i VB ülésének volt témája.

Az Országos Természetvédelmi Hivatal 1952-ben nyilvánította védetté — országos értékként — a 36 hektáros tengelici arborétumot.

Helyi értékként 1941-ben a bátai tölgyfák váltak védetté és 1950-ben a gyulai erdő 19 hektáros sáfrányos része. Az Országos Természetvédelmi Hivatal tervei alapján két-három éven belül tájvédelmi körzetté válik a 15 ezer hektáros gemenci erdő.

A Keleti-Mecsek Tolna megye területére eső 2—3 ezer hektáros részével, valamint Gyulaj 3 ezer hektáros területe 5—10 éven belül tájvédelmi körzet lesz.

Nagyobb távlatban helyi értékű természetvédelmi területként részesül megkülönböztetésben a Paks—Dunakömlőd-i Imsósi erdő.

A megye illetékesei az említetteken kívül — közel két évtizede — az alábbi területek, objektumok védelmét találták kívánatosnak:

Nagydorog gombatelepe, Hőgyész, Iregszemese, Lengyel parkja, Szekszárd sötétvölgyi erdeje, Madocsa szlavón tölgyese, Bölcse tiszta- és fekete diófája.

Az 1973 márciusában alakult megyei természetvédelmi bizottság tevékenysége alapján újabb javaslatok születtek. Ezek az alábbi objektumokra vonatkoznak:

A tengelici Csapó kastély parkja és a Bogárzó tó környéke, Dunaföldvár halastava, illetve annak madárvilága, Lengyel erdőterületén az „Anna-forrás” és környéke, Nagydorog határában a Banai erdő, Bataapáti határában Üveg-huta, Ozora községben a vár környéke. Az említetten kívül még több természeti érték védelmére is hangzott el javaslat.

A Végrehajtó Bizottság határozatot hozott a javaslat realizálása ügyében, és a végrehajtással Somorjai Sándor osztályvezetőt bízta meg.

A felsorolt területek, objektumok védelme, fejlesztése a megyére nézve komoly feladatokat fog jelenteni.

Az általánosságban érintett témák mellett röviden a Paksi Atomerőmű építésével kapcsolatos problémák is említésre valók.

Az atomerőmű átadása után várható szennyezések értékelésénél, a települések és a mezőgazdasági kultúrák szempontjából, a külső besugárzásból származó dózissnak és az ugyanarra a helyre számított megengedhető besugárzási dózissnak a viszonyát kell figyelembe venni. Általában az az elv, hogy a fennálló háttérsugárzás kétszerese a megengedhető szint.

A háttérsugárzás a kozmikusból, a talaj természetes radioaktivitásából és az orvosi röntgen dózisokból tevődik össze. A teljes háttérsugárzás hazánkban átlagosan 100—120 mrem/év értékre tehető.

Az atomerőműből a légkörbe bocsájtott sugárzó anyag, illetve sugárzás, normál üzemelés mellett 0,1—0,01 mrem/év max.

Üzemzavar esetén — a széljárástól függően — a száz méter magas kéményből távozó gáz és aerosol alakú szennyezés az egyik szélsőséges esetben 500 m-en, a másikkban 10 és 40 km-en belül maximális.

A világon üzemben levő mintegy 150 számottevő atomerőmű egyike sem okozott ez ideig a tervezés során prognosztizálnál nagyobb szennyezést. Az eredetileg 3—5 km-es távolsággal meghatározott lakatlan védősáv rádiusa egyre jobban csökken.

A lakatlan zónán kívül egészségügyi védőzónát is meg szoktak határozni, de ebben többnyire csak az észlelőhálózat mérőberendezéseit sűrítik.

Normál üzemeltetésnél — abnormális, de ez ideig gyakorlatilag nemigen fordult elő — az atomerőművek környezetszennyező hatása kisebb, mint a konvencionális erőműveké.

Mindezek ellenére a növénytermesztésnél fokozott gonddal kell eljárni. A bomlási sorokban megjelenő leányelemek a felszíni akkumuláció vagy inkorporáció miatt problémákat okozhatnak. A nemesgázokból keletkező radioaktív rubidium és cézium — felhalmozódás után — a jelenlegi aktivitást egy nagyságrenddel meghaladhatja. Ennek következményeképpen a 3 km-es zóna egyes területsávjaiban a termelt élelmiszerek aktivitása a jelenlegi szint többszörösét is elérheti, és a 3 km-es sávon kívüli területen is jelentős dúsulás keletkezhet.

Amíg konkrét mérési adatok nem állnak rendelkezésre, előnyös lenne a 3 km-es sávon belül az évelő növények termesztésének szüneteltetése. (A terület 17%-án terem szőlő és gyümölcs.) Amennyiben a mérési adatok halmozódást mutatnak, a vetésszerkezetet át kell alakítani. Adott esetben a borpincészet áttelepítésére is javaslatot kell tenni.

A 12 km-es sugáron belüli területen is ajánlatos a termékek és az öntöző-

víz rendszeres ellenőrzése. E területen térszínközeli talajvizet ivásra, állatitásra csak tartós ellenőrzés mellett lehet használni. Újabb ásott kutakat nem szabad létesíteni. Mélyfúrású kút azonban bárhol létesíthető.

A Paksi Konzervgyárban — amelynek nyersanyaga az atomerőmű környékéből származik — tartós ellenőrzésre alkalmas laboratóriumot ajánlatos létesíteni.

Magától értetődő, hogy a Duna vizét is folyamatosan vizsgálni kell, mert Pakstól délre is jelentős mennyiséget használnak belőle öntözésre.

Előadásomhoz saját korábbi tanulmányaim mellett a VÁTI-ban az 1970-ben készült „Tolna megye településhálózat fejlesztési terve”, az 1973 szeptemberében, illetve októberében készült „Paks általános rendezési terve, környékterv, program és vizsgálat”, valamint az 1973 októberében készült „Az Alsó-Dunaszakas fejlesztésének gazdasági-műszaki koncepciója” című munkákat használtam.